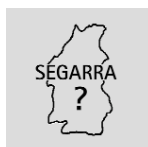

arqueologia

CASTELL DE MASSOTERES

Nucli: Massoteres
Distància des de Cervera: 19 km
Accés: Carretera
Indret: Nucli urbà

Tipologia: Castell
Època: s. XIV

UTILITZACIÓ:

Original: Militar/Defensa
Actual: Jaciment d'interès arqueològic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Façana posterior de Cal Soler

Poques notícies es tenen del castell de Massoteres. Malgrat que del poble ja se'n té coneixement de la seva existència al segle XI, del castell pròpiament dit no hi ha referències escrites fins al segle XIV.

Segons *Catalunya Romànica*, actualment no queda cap rastre d'aquesta construcció, però la revista *Llobregós Informatiu* va treure un monogràfic sobre la vall del Llobregós en què es dona per cert que l'actual *Cal Soler* és l'antic castell del poble, el qual formava part de la línia de castells de defensa situats al llarg del riu Llobregós.

La tipologia actual de *Cal Soler* (vegeu fitxa) és la d'un casal urbà reconstruït cap al segle XVI mantenint, però, elements defensius d'èpoques anteriors que semblen apuntar a aquesta creença, però no hi ha cap document ni treball arqueològic que ho corroborari.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La primera notícia de Massoteres és del 1040, quan Llop Mir i la seva esposa fan donació d'un alou situat al "*termino de Macoteres*" al terme de Guissona; del

castell, però, totes les referències conegudes corresponen al segle XIV i per això a Catalunya Romànica apunten la hipòtesi que fos en aquest segle quan es va construir una petita fortalesa dins el terme del castell de Talteüll.

L'any 1339 sabem que Pere II Galceran de Pinós posseïa en feu pel comte d'Urgell els castells de Talteüll, Massoteres i Palou, dels quals es proclama senyor en un document del 1344. En el fogatjament de 1358 Galceran de Pinós tenia els castells i llocs de Talteüll i Maçotes.

L'any 1377 el castell i lloc de Talteüll, amb tots els castells situats al seu terme, foren venuts per Pere III Galceran de Pinós a Arnau d'Erill pel preu de 80.000 sous barcelonesos.

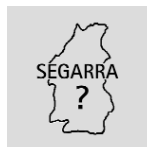
L'any 1831, abans d'aprovar-se l'abolició dels senyorius jurisdiccional, Talteüll, Massoteres i Palou constaven dins el corregiment de Cervera i pertanyien a Felip de Buxons i N. Martí.

BIBLIOGRAFIA

-*Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, ps. 311-312.

-*La Vall del Llobregós*, dins *Llobregós Informatiu*. s/d.

NECRÒPOLI DEL SERRAT DEL MORO

Nucli: Massoteres
Distància des de Cervera: 23 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de Massoteres agafar el camí que surt des de l'antic safareig i travessar l'actual C-451, a l'altre banda de la qual surt un camí que porta a Cal Farell i seguint-lo fins al mas Cornudella, on a uns 150 metres ens desviarem a mà dreta fins que mora aquest nou camí

Tipologia: Necròpolis
Època: Altmedieval
Estat de conservació: Dolent
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Lloc d'enterrament
Actual: Abandonat/Espai d'interès arqueològic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

La necròpoli del Serrat del Moro o de Cornudella està formada per 48 enterraments que foren excavats a la roca, algun dels quals encara té visibles els senyals de l'eina que s'utilitzà per a la seva construcció; un nom-

bre tan alt de sepultures ens indica que hi havia una comunitat prou important habitant aquest indret.

Estan orientades d'est a oest ja que, com expliquen Bolós i Pagès, situant el cap del difunt cap a l'oest podien mirar cap a Terra Santa. Les dues sepultures desviades lleugerament cap al sud-est pot ser que fossin excavades amb aquesta orientació per qüestió d'espai.

Per les mides de les sepultures sabem que tres eren d'adolescents (solen tenir entre 90 i 140 centímetres de llargada) i tres més d'infants, mentre que la resta eren d'adults. Algunes encara conserven el ressalt per a posar la tapa, d'uns cinc centímetres de gruix, que devia ser una sola llosa ja que n'hi ha d'escampades per la pendent del serrat.

La forma predominant d'aquestes tombes és la trapezoïdal i rectangular, però també n'hi ha amb els extrems arrodonits. Destaca una de les tombes per tenir estructura pseudotumulària, semblant a les que trobem a la necròpoli del Tossal de les Forques, situada a la població nogarenca de la Sentiu de Sió. A la capçalera una gran llosa a manera d'estela destaca de la resta de pedres que emmarquen la sepultura.

Són difícils de datar però segons l'estudi de J. Bolós i M. Pagès han de ser medievals, concretament les formes que trobem en aquesta necròpoli correspondrien a l'etapa més antiga d'aquest tipus d'enterrament fet a la roca, probablement entre els segles VIII, IX i X, abans de l'arribada definitiva dels cristians a aquestes terres. El fet que estiguin construïdes en un lloc aïllat confirma la seva datació com a anterior a l'estructuració parroquial de la zona. Per contra, és probable que el lloc tingués relació amb el topònim de Santa Onís que trobem un quilòmetre al NE, el qual segurament indica un antic lloc de culte d'època tardoromana que estaria associat a una vila senyorial.

CONTEXT HISTÒRIC

Durant tota l'època medieval van coexistir diferents tipus de sepultures i també costums d'època tardoromana.

Al principi, segles V i VI, era costum enterrar els morts al voltant de masies o en llocs aïllats on no hi havia cap església, costum que perdurava de l'antiguitat, quan els parents difunts s'enterraven al subsòl de la casa. Entre els segles X i XII encara s'enterraven

Sepultura amb els extrems arrodonits

infants i adults davant les cases, malgrat que a partir del segle IX comença a ser freqüent trobar ermites i esglésies amb sepultures al seu voltant.

Manel Riu intenta agrupar els diferents tipus d'enterraments d'època medieval en sis grans grups: 1) sepultures de fossa simple cobertes amb grans lloses, orientades E-O, corresponents als segles IV-VI, malgrat trobar-ne en períodes posteriors. 2) sepultures en forma de cista de planta ovalada; hi ha una variant amb capçalera antropomorfa. Correspondria a la primera meitat del segle X. 3) sepultura en forma de cista o caixa de lloses, de planta rectangular, orientades d'E a O, corresponents al segle XI. 4) sepultures de tipus cista de secció triangular, localitzades a finals del segle XI. 5) sepultures de tipus cista o caixa de lloses de planta trapezoidal, que de vegades poden tenir indicada interiorment la capçalera amb una pedra; cal situar-les a la segona meitat del segle XII. 6) sepultures senzilles de fossa corresponents a la segona meitat del segle XII i primer terç del XIII.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'estat actual d'aquest necròpoli, situada en un terreny particular, és d'abandó total. Les sepultures, obertes, estan plenes d'herbes i matolls i per aquest motiu alguna es fa difícil de localitzar-la. Per tot el voltant hi ha lloses escampades i fragments de pedres. La seva localització és difícil per què s'han arrencat les senyalitzacions.

Fora bo que una necròpoli tant interessant com aquesta pogués ser estudiada per especialistes abans que el temps i la intervenció humana no deixin cap resta que ens pugui aportar informació sobre l'època en que fou construïda. Mentrestant potser caldria fer algun tipus d'intervenció per evitar que segueixi degradant-se.

Sepultura plena de matolls

BIBLIOGRAFIA

-BOLÓS, Jordi; ESQUERDA, Mateu - GALLART, Josep, *Notícies d'algunes sepultures excavades a la roca situades a la comarca de les Garrigues*. Llerda n. XLVI. Lleida 1985, ps. 23-26.

-BOLÓS, Jordi; PAGÈS, Montserrat, *Les sepultures excavades a la roca*, dins *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya "ACTA/MAEDIAEVALIA"* Annex 1. Barcelona 1982, ps. 29-51.

-*Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, ps.367, 418-419.

-GARGANTÉ, Maria, *Necròpolis de Cornudella o del Serrat del Moro (Massoteres)*, dins *Llobregós Informatiu* núm 9 desembre 2004 -gener 2005, p. 20.

-RIU, Manel, *Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya*, dins *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya "ACTA/MAEDIAEVALIA"* Annex 1. Barcelona 1982, ps. 29-51.

Tant Massoteres com Palou estan situats en un pla i no en un turó com sol passar a la Segarra ja que, com a lloc de frontera, els castells encimbellats tenien l'objectiu de controlar l'enemic i defensar la població, però a Massoteres i Palou aquesta finalitat del castell no existia i era el castell termenat de Talteüll qui cobria aquesta funció.

Segurament una intervenció arqueològica o la trobada de nous documents podrien aclarir aquest punt.

CASTELL DE PALOU DE TORÀ

Nucli: Palou de Torà
Distància des de Cervera: 22 km
Accés: Carretera
Indret: Dins del nucli urbà

Tipologia: Castell
Època: s. XIII

UTILITZACIÓ:
Original: Militar/Defensa
Actual: Jaciment d'interès arqueològic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

El poble de Palou de Torà ja es té documentat el 1116, però del castell no se'n tenen notícies fins el 1257, quan Galceran de Pinós hi consta com a senyor en un document notarial.

Segons *Catalunya Romànica* el castell de Palou de Torà ja no existeix i degué ser construït després del segle XI dins el terme del castell de Talteüll. La mateixa font considera que els pobles de Massoteres i Palou tenen el seu origen amb anterioritat a la construcció del castell. A la pàgina d'internet referenciada a la bibliografia es suggereix que el castell de Palou podria correspondre a l'emplaçament actual de Cal Quadros, potser perquè la petita plaça que hi ha al seu davant és coneguda com a Plaça del Castell i també per l'espai arrodonit que conserva la casa, que suggereix la possibilitat d'una antiga torre.

Detall de Cal Quadros que podria correspondre a la torre de l'antic castell de Palou

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Les primeres notícies de Palou de Torà, conegut també com a Palouet o Palou de Massoteres, s'han confós molts cops amb les corresponents a Palou de Sanaüja per la similitud dels seus noms i per la proximitat geogràfica. Sabem però, per C. Baraut que l'any 1116 un tal Pere Ponç va fer testament abans de pelegrinar al Sant Sepulcre i deixava Palou, amb tots els seus termes i pertinences, al seu fill Arnau.

El 1257, Galceran de Pinós, senyor de Palou, autoritzà la venda d'un alou dins el seu terme. El 1344 el seu descendent Pere II Galceran de Pinós consta com a senyor dels castells de Palou, Talteüll i Massoteres, igual que en el fogatjament del 1358 fet a Palou. El 1377 Pere III Galceran de Pinós va vendre a Arnau d'Erill els llocs de Talteüll, Massoteres, Camp-real i Palou, per un total de 80.000 sous barcelonins.

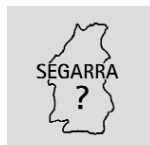
El 1831 Palou pertanyia al corregiment de Cervera, i era senyoriu de Felip de Buxons i N. Martí.

BIBLIOGRAFIA

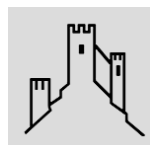
-*Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, p. 312.

-[novembre, 2007] <http://www.weblandia.com/castillos/>

CASTELL DE TALTEÜLL

Nucli: Talteüll
Distància des de Cervera: 20 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Castell
Època: s. XI
Estat de conservació: Ruïna
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Militar/Defensa
Actual: Elements d'interès arqueològic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Durant el segle XI la Segarra va ser terra de frontera entre cristians i sarraïns, per això, a mida que els cristians anaven recuperant terres s'anaven construint petits nuclis de població amb el seu castell i l'església. La part més important del castell era la torre de guaita, la qual tenia finalitat defensiva i també de comunicació entre elles. De les moltes que trobem, més o menys ben conservades, la de Talteüll és un exemple de torre cilíndrica.

Tan sols ens queda la part inferior de la torre, d'uns cinc metres d'alçada, per la qual cosa la porta d'entrada ja no hi és atès que es posaven a uns sis o set metres del terra per a més seguretat. S'hi accedia per una escala de fusta que es pujava i baixava amb cordes. A finals del segle XIX encara es conservaven uns deu metres d'alçada, però poc a poc han anat caient diferents parts.

Està aixecada al punt més alt del poble. Adossats a la seva estructura hi trobem dos coberts, de manera que gran part del seu perímetre no es veu. La construcció que hi havia a la banda nord-est ha desaparegut, però a la torre són ben visibles els forats on s'enquibien els caps de biga. L'interior està ple de terra, per la qual cosa és difícil mesurar el gruix del mur. Està feta amb carreus rectangulars units amb argamassa formant fileres regulars; les fileres inferiors, fins als dos metres d'alçada, són fetes amb pedres més grans. El seu perfil és lleugerament atalussat. Les filades més baixes formen un petit graó a manera de banqueteta, que serveix per reforçar la base de la torre.

Del seu costat nord s'han arrencat carreus de la paret exterior, fet que permet veure que el reble del mur està fet de maçoneria petita formant fileres irregulars separades per gruixudes capes de morter.

A la banda septentrional trobem un mur atalussat ajustat a la roca natural, que potser correspondria a un recinte exterior de la fortificació. En aquesta zona també existeix un mur recolzat a la torre, fet amb carreus units amb argamassa, que podria ser una muralla construïda posteriorment, quan la torre degué ser modificada per adequar-la a funcions residencials.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Del castell termentat de Talteüll ja se'n tenen notícies l'any 1014 dins el comtat d'Urgell, quan els seus comtes i bisbes emprengueren la conquesta de la plana de Guissona.

L'any 1065 Ermengarda deixa al seu fill Ponç diferents possessions situades *syptus ipso castello de Taltevolio*. A finals d'aquest segle XI el llinatge dels Fluvià tenia interessos a Talteüll. L'any 1093 el bisbe d'Urgell, Arnau Guillem, deixava al seu germà Tedball el *castrum de Talentevolo* amb totes les seves pertinen-

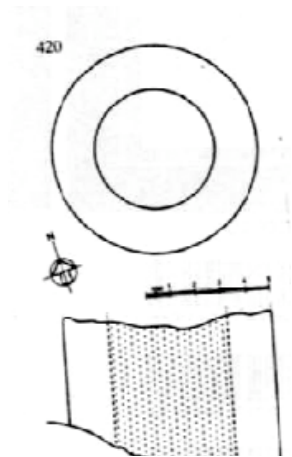
ces. Ramon Guerau n'era castlà o feudatari. Durant el segle XII Guillem Dalmau de Cervera i Gombau de Ribelles sabem que tenien possessions a Talteüll.

Ermengol VII d'Urgell redactà el seu testament l'any 1167 a Ciudad Rodrigo, deixant al seu fill Ermengol VIII, entre altres fortaliseses, el castell de Talteüll.

Ja al segle XIII Ramon de la Guàrdia testa en favor del seu fill Guillem l'any 1205, deixant-li el *castrum de Taltavul*. Durant la segona meitat d'aquest segle Jaume I es féu càrrec del terme de Talteüll i el cedí a Galceran de Pinós el Vell, família que hi senyorejà fins el 1377, quan Pere III Galceran de Pinós el va vendre a Arnau d'Erill, amb tots els llocs situats dins el seu terme, per 80.000 sous barcelonesos.

El 1459, però, és Pere Ramon de Camporrells qui figura ja com a senyor de Biosca i Talteüll, família que encara hi era el 1576 quan un nou Ramon de Camporrells consta com a senyor de la baronia i ja al segle XVII Bernardo Miguel de Camporrells i al 1670 Antoni de Camporrells donen en emfiteusi una casa de Palou a la família Soriguera.

El 1831, poc abans d'abolir-se les senyories, Talteüll pertanyia al corregiment de Cervera i al senyoriu de Felip de Buxons i N. Martí.

BIBLIOGRAFIA

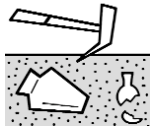
- BERTRAN, Prim, *Per a un diplomatarí d'Ermengol VII (1154-1184)*. Dins *Ilerda* n. XLV. Lleida 1984, ps. 152-153.
- BOLÓS, Jordi, *Castells de la Catalunya Central*. Barcelona 1997
- BURON, Vicenç, *Castells romànics catalans*. Barcelona 1989, p. 238.
- CATALÀ, Pere, *Els castells catalans*, vol V, Tom I. Barcelona 1976, ps. 654-656.
- Catàleg de monuments i conjunts històrico-artístics de Catalunya*. Barcelona 1990, p. 395.
- Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1977, ps. 325, 366, 419-420.
- DIVÍ, M. del Carme, *Inventari del Patrimoni Arqueològic, Arquitectònic i Artístic de la Segarra*. Municipi Estaràs, vol IV. Hostafrancs 2002, p. 53.
- Fons Agustí Duran i Sanpere*. (AHCC) Cervera.
- Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 11. Barcelona 1978. p. 601.
- RAZQUIN, Ferran, *Els castells de la Segarra*, dins *Ilerda* n. 1. Lleida 1943, ps. 51-65.

JACIMENT DE LES PLETES

de la carretera

Nucli: Talteüll
Distància des de Cervera: 22'5 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: A mig camí de la carretera de Massoteres a Palou, a mà esquerra es troba indicat el camí al Mas Les Pletes, que es veu des

Tipologia: Jaciment arqueològic
Època: Prehistòrica i ibèrica-romana
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Zona d'hàbitat
Actual: Zona d'interès arqueològic

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Vista general de la masia de les Pletes

A la dècada dels 80 del segle XX, un equip d'arqueòlegs interessats en catalogar possibles jaciments arqueològics varen cartografiar la zona de la Plana de Guissona.

Prop de la masia coneguda amb el nom de les Pletes, convertida ara en allotjament rural, es va localitzar ceràmica llisa, oxidada i pintada d'època ibèrica, així com fragments de ceràmica prehistòrica semblant a la trobada en el jaciment de l'Auditori a Guissona.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La conca del riu Llobregós neix a la zona de la Segarra calafina i corre per estretes valls fins que s'eixampla a partir de Castellfollit de Riubregós. Tota la zona gaudeix d'unes molt bones condicions d'habitabilitat: a les valls bones terres de conreu i força aigua, turons que servien de defensa, bona comunicació amb altres zones i a les serres espai per a l'explotació ramadera i forestal.

A nivell arqueològic; però, és una zona molt poc estudiada, excepte la ciutat de Guissona que darrera-

ment és objecte de diferents excavacions, de manera que els treballs que s'han fet sobre els pocs jaciments coneguts no poden donar resultats definitius, sinó més aviat hipòtesis que poden confirmar-se o no en funció de propers treballs més aprofundits d'aquests jaciments o de la descoberta de nous nuclis.

Segons els estudis de Josep M. Puçe i Elisabet Sorribes, les Pletes formava part del grup de petits poblats que tindrien com a funció l'explotació agrària, més que no pas la de control del territori, que correspondria a nuclis més grans i assentats en zones elevades.

L'estudi d'aquesta zona parteix de la hipòtesi que Guissona ja era una població de referència en època ibèrica, de manera que al seu voltant es creà una xarxa de nuclis habitats de més o menys importància, sobre els quals Guissona exercia una certa capitalitat. Poblats de tercer ordre com les Pletes probablement tenien una funció complementària d'explotació del territori i poder també del seu control.

Les poques intervencions arqueològiques fetes a la zona donen poc marge per poder establir una cronologia precisa, però per Joaquim Pera aquest jaciment hauria de situar-se en el període romano-republicà, és a dir, entre el segle II aC i la primera meitat del segle I aC (en aquesta època conviuen poblacions ibèriques i romanes).

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Segons informació rebuda del Museu Arqueològic de Guissona, a les Pletes es va fer una exploració superficial de la zona, a l'espera que amb el temps es pugui fer una intervenció més rigorosa. Malgrat que aquest jaciment està situat dins un espai privat, en principi no es pot fer cap intervenció humana.

BIBLIOGRAFIA

- CAMPS, Eduard; SANTA EULÀRIA, Joan, *Guissona*. Barcelona 1982, p. 31.
- CAMPS, Eduardo, *La Plana de Guissona: una comarca arqueològica*, dins *Ilerda* n. XXIV. Lleida 1960, ps. 43-47.
- GARGANTÉ, Maria; OLIVA, Jordi; ROS, Josep, *Inventari del Patrimoni Arqueològic, Arquitectònic i Artístic de la Segarra. Sanaüja, vol I*. Hostafrancs 1998. p. 37.
- PERA, Joaquim, *La romanització a la Catalunya interior: un estudi històric-arqueològic de Ileso i Sigarra i el seu territori*. Tesi doctoral. UAB 1933, ps. 773-800, 985-1018.
- PITA, Rodrigo, *Datos arqueológicos ilerdensis*, dins *Ilerda* n. XVIII. Lleida 1954, ps. 203-205.
- PUÇE, Josep M; SORRIBRES, Elisabet, (Lleida) dins *Actas del Congreso Internacional "Historia de los Pirineos"*. Cervera 1988, ps. 287-300.

FORN DE GUIX

Població: Palou de Torà
Distància des de Cervera: 23 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: *Sortint per la banda sud de Palou hem de preguntar per anar a l'antic safareig del poble; just a la carena del davant, al costat de la pedrera d'on els habitants del poble treien la pedra per a construir, trobem les restes de l'antic forn de guix.*

Tipologia: Forn de guix
Època: ss. XIX-XX
Estat de conservació: Ruïnós
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Industrial/Forn de guix
Actual: En desús/Element d'interès arquitectònic

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Restes del forn de guix

D'aquest forn de guix no se'n conserva cap element arquitectònic. Es coneix la seva situació per la tradició oral. Està situat en un marge del terreny, prop de la cantera d'on la gent de poble treia les pedres per a ús personal en la construcció d'edificis.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Aquest petit forn de guix funcionava tan sols per a consum de la gent del poble. Dins del grup de forns destinats a l'obtenció d'algun producte, els més primitius són els forns de calç i guix. Consistien en una gran cavitat al terra, amb parets de pedra i una obertura a la part inferior per alimentar-los.

Històricament el guix s'ha extret de les terres que formen la Depressió Central, com la Segarra, la Serralada Transversal i zones properes. Normalment s'ha utilitzat com a material de revestiment i esporàdicament com a material d'unió de poca resistència.